
بررسی سیر تحول شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد و عملکرد آن در رابطه با جنایات جنگی اسرائیل

ثمانه شیرمرد

وکیل پایه یک دادگستری، ارومیه، آذربایجان غربی، ایران

چکیده

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد یکی از نهادهای سازمان ملل می باشد که از ارکان فرعی مجمع عمومی ملل متحد است و وظیفه آن نشان دادن موارد نقض حقوق بشر می باشد. پیرو قطعنامه ۱۵ مارس ۲۰۰۶، این شورا پس از انحلال کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد ایجاد شد. با توجه به جایگزین شدن نهادی بجای نهاد دیگر، ممکن است اذهان عمومی به دنبال دلایل و نتایج این امر باشد چه بسا نهاد جایگزین بتواند عملکرد بهتری نسبت به نهاد قبلی داشته باشد. بررسی عملکرد نهاد شورای حقوق بشر علی الخصوص در مورد جنایات جنگی اسرائیل باعث رفع شبهات بسیاری در این خصوص می شود.

واژگان کلیدی: کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل، شورای حقوق بشر، شورای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، فلسطین، اسرائیل

شورای حقوق بشر که با قطعنامه ۶۰/۲۵۱ ایجاد شده، نهاد بین دولتی اصلی مسئول در سازمان ملل متحد می باشد. شورا جای کمیسیون حقوق بشر را گرفت که بیش از ۶۰ سال محور اساسی در اتخاذ تصمیمات حقوق بشری بود. کمیسیون در مارس ۲۰۰۶ آخرین نشست خود را برگزار کرد و کنار کشید و دستاوردهای جلسه در زمینه معیار کار، اساس کار شورا را تشکیل می دهد. از اقدامات مهم کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد، تهیه اعلامیه جهانی حقوق بشر، میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی و نیز میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین طرح اعلامیه حق توسعه بود. چه بسا روش های کار شورا دارای شفافیت، منتج به نتایج موافق با واقعیت و اثربخش است و این ویژگی ها در کمیسیون حقوق بشر کمتر به چشم دیده می شد. سؤال اساسی این است که عملکرد شورای حقوق بشر در مقایسه با کمیسیون چه پیشرفتی داشته و وجه تمایز دو نهاد در چیست؟ چرا کمیسیون جای خود را به شورا داد و در این راستا آیا روش کار کمیسیون و شورا باهم شباهت دارد یا خیر؟ معیارهای تمایز دو نهاد در چیست و کدام یک با اوضاع و احوال وقایع امروزی تناسب بیشتری دارد؟

هدف از تحقیق این است که به روشن سازی مفهوم کمیسیون حقوق بشر و شورای حقوق بشر بپردازیم و اقدام به مطالعه تطبیقی بین دو نهاد نماییم؛ لذا پس از چکیده ای کوتاه به بررسی نهاد کمیسیون حقوق بشر، پیشینه و عملکرد آن پرداخته ایم و در بخش دوم نیز مفهوم نهاد شورای حقوق بشر روشن سازی شده است. در بخش سوم نیز به مطالعه تطبیقی دو نهاد پرداخته و عملکرد شورای حقوق بشر را در خصوص جنایات جنگی واقع شده در فلسطین را شرح داده ایم. در بخش نتیجه گیری پیشنهادهایی چند جهت بهبود وضعیت موجود ارائه شده است. روش تحقیق توصیفی تحلیلی است و منابع به روش کتابخانه ای گردآوری شده است.

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد

تاریخچه^۱

کمیسیون حقوق بشر سازمان ملل متحد توسط شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۶ تأسیس شد و یکی از دو "کمیسیون های کاربردی وظیفه ای" بود که در ساختار اولیه سازمان ملل ایجاد شد (دیگری کمیسیون وضعیت زنان). این کمیسیون، چارچوبی بود که بر اساس منشور ملل متحد (به خصوص، تحت ماده ۶۸) ایجاد شده بود و تمامی کشورهای عضو سازمان ملل آن را امضا می کنند.

این جلسه برای اولین بار در ژانویه سال ۱۹۴۷ برگزار شد و یک پیش نویس برای اعلامیه جهانی حقوق بشر نگاشته شد که در تاریخ ۱۰ دسامبر ۱۹۴۸ توسط سازمان ملل متحد تصویب شد. این چارچوب دو مرحله مجزا را پشت سر گذاشت. در ۲۰ سال اول (۱۹۴۷ - ۱۹۶۶)، کمیسیون تلاش های خود را بر روی تنظیم معیارهای متعارف متمرکز کرد. کمیسیون با استفاده از اعلامیه جهانی به عنوان مبنا، اقدام به تهیه پیش نویس مهم از قوانین بین المللی حقوق بشر کرد که ثمره

^۱ برای حقوق بشر تعیین می کند، "۱۵ مارس ۲۰۰۶ انگلیسی، "سازمان ملل بدنه جدیدی اخبار بی بی سی.

آن تصویب دو پیمان نامه تحت عنوان «میثاق بین المللی حقوق مدنی و سیاسی» و «میثاق بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی» در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۶۶ بود. عموماً از اعلامیه جهانی و دو میثاق یاد شده به عنوان «منشور بین المللی حقوق بشر» یاد می شوند. یکی از ویژگی های مهم مرحله تنظیم معیارهای متعارف در ۲۰ سال اول که در بیانیه ای که توسط خود کمیسیون در سال ۱۹۴۷ ارائه شد (و توسط شورای اقتصادی و اجتماعی تأیید گردید) این بود که این کمیسیون صلاحیت رسیدگی به هرگونه شکایت در مورد نقض حقوق بشر را ندارد.

پس از گذشت ۲۰ سال در سال ۱۹۶۷، کمیسیون به طور خاص از سوی شورای اقتصادی و اجتماعی و با تشویق مجمع عمومی مجاز گردید تا برای مقابله با نقض حقوق بشر اقدام نماید. از آن زمان، کمیسیون برای رصد کردن رعایت قوانین بین المللی حقوق بشر توسط حکومت ها و بررسی شکایت های نقض حقوق بشر، یک سازوکار دقیق، کشور محور یا موضوعی (فعالیت از طریق گروه های تخصصی حقوق بشر) برای بررسی موارد نقض حقوق بشر ابداع کرد. از جمله این سازوکارها، اعزام مأموران به کشورها در تمامی بخش های جهان، غنی و فقیر، توسعه و توسعه به طور یکسان جهت کشف حقایق بود.

برای تحقق بهتر این سیاست جدید، تغییرات دیگری رخ دادند. در دهه ۱۹۷۰ امکان ایجاد کارگروه های منطقه محور بر اساس ویژگی های جغرافیایی ایجاد شد. این گروه ها فعالیت های خود را در زمینه بررسی تخلفات در یک منطقه یا حتی یک کشور واحد، مانند شیلی، به صورت اختصاصی ادامه دادند. در دهه ۱۹۸۰، کارگروه های مسئله محور که در انواع خاصی از جرائم حقوق بشری تخصص داشتند، مطرح شدند.

با این حال، هیچ یک از این اقدامات، به دلیل وجود ناقضان حقوق بشر و سیاست ورزی های درون کمیسیون، قادر به ایجاد این نتایج رضایت بخش نبودند. در سال های بعد تا انحلال آن، این کمیسیون در میان فعالان و دولت ها به طور فزاینده ای بی اعتبار شد.

کمیسیون در ۲۷ مارس ۲۰۰۶، نشست نهایی خود را در ژنو برگزار کرد و در همان سال شورای حقوق بشر سازمان ملل جایگزین آن شد.

ترکیب کمیسیون

کمیسیون ۵۳ عضو داشت که بر اساس سهمیه انتخابی منطقه ای برای یک دوره سه ساله توسط شورای اقتصادی و اجتماعی تعیین می شدند. جلسات آن سالی یکبار و هر سال ۶ هفته و در ژنو انجام می شد. در این جلسات دولت ها و سازمان های غیردولتی می توانستند نگرانی و گزارش خود را در خصوص نقض و یا تهدید حقوق بشر بیان دارند.

عملکرد کمیسیون سازمان ملل متحد

طبق ماده ۶۸ منشور ملل متحد، اختیار ویژه به اکوساک جهت ایجاد کمیسیون های تخصصی برای انجام وظایف ضروری اعطاشده است که عملی شدن این اختیارات توسط شورای اقتصادی، اجتماعی در قالب تأسیس کمیسیون حقوق بشر متمرکز می شود. با تأسیس کمیسیون حقوق بشر که به وسیله اکوساک در سال ۱۹۴۶-۴۷ ایجاد و راه اندازی شد،

حرکتی جدید در سازمان دهی مقررات حقوق بشر آغاز گردید. این کمیسیون اقدام به تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر و تنظیم و تصویب پیش نویس میثاق های سیاسی، مدنی و اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کرد و تقریباً بعدها وظایف کمیسیون گسترش پیدا کرد و به عنوان تنها رکن فرعی ملل متحد اجازه یافت تا به اطلاعات و گزارش های دریافتی از دولت ها و سازمان های غیردولتی و یا به هر مسئله ای که مربوط به نقض حقوق بشر باشد، رسیدگی نماید. کمیسیون در زمان حیات خود تنها ساختار بین الدولی سیاست گذار در موضوع حقوق بشر بود که حق رسیدگی به مسائل حقوق بشر در سراسر دنیا را داشت.

در شرایط خاص که نقض شدید مطرح می شد، کمیسیون به تحقیق در قالب گروه کاری یا به وسیله گزارشگران ویژه متوسل می شد و در نهایت از دولت مورد اتهام، درخواست می کرد تا اقدام ضروری و لازم را به عمل بیاورد. در مجموع کمیسیون ۶۰ سال فعالیت کرده است و عمده فعالیت های آن به ۲ دسته تقسیم می شود؛

دسته اول که به قانون گذاری و نهادسازی و دسته دوم به توسعه و گسترش فعالیت های اجرایی مربوط می شود. کمیسیون در اقدام های تا سبسی و حقوقی یعنی فعالیت های دسته اول، به نسبت موفق بوده و آثار مهم مثل اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاقین را به جای گذاشت. در اجرای هدف گروه دوم که بیشتر در حوزه سیاسی و تعامل با رژیم سیاست بین الملل گرفتار آمد، موقعیتی کسب نکرد و اعتبار کسب شده را نیز از بین برد.

شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد

ترکیب و وظایف شورا

شورای حقوق بشر ملل متحد در سال ۲۰۰۶ به عنوان جایگزین کمیسیون حقوق بشر ملل متحد تأسیس شد. وظیفه اصلی این شورا، هماهنگی فعالیت های حقوق بشری سازمان ملل متحد و تقویت همکاری های بین المللی در زمینه مسائل حقوق بشری است. این شورا امکاناتی نیز برای سمع شکایات افراد، گروه ها یا سازمان های غیردولتی را دارد تا بر مبنای آن نقض حقوق بشر را بررسی کند. این شورا همکاری نزدیکی نیز با دفتر کمیسار عالی حقوق بشر ملل متحد دارد. آلمان نیز قبلاً مورد بررسی این شورا قرار گرفته است. این شورا ۴۷ عضو دارد که از سوی مجمع عمومی سازمان ملل متحد برای دوره سه ساله انتخاب می شوند.

اعضای شورای حقوق بشر بر اساس منطقه انتخاب می شوند. طور مثال کشورهای آفریقایی و کشورهای آسیا - پاسفیک هر کدام سیزده کرسی و منطقه امریکای لاتین و کارائیب هشت کرسی دارند. اروپای غربی هفت کرسی و کشورهای اروپای شرقی شش کرسی دارند.

اعضای شورا هر سال حداقل ده هفته دیدار می کنند که طی حداقل ۳ جلسه خواهد بود و می تواند جلسات ویژه نیز تشکیل دهد. کمیسیون رکنی وابسته به شورای اقتصادی و اجتماعی بود اما شورای حقوق بشر وابسته به مجمع عمومی است و وظیفه آن رسیدگی به موارد نقض حقوق بشر، از جمله موارد نقض شدید و نظام مند و حمایت از هماهنگی و همگرایی و تلفیق موثر حقوق بشر در نظام ملل متحد است.

کشورهای عضو شورا برای سه سال خدمت می کنند و پس از دو دوره متوالی نمی توانند بلافاصله برای دوره سوم نامزد شوند. اگر یک کشور عضو شورا مرتکب نقض شدید و نظام مند حقوق بشر شود، مجمع عمومی با رای اکثریت دو سوم اعضای حاضر و رای دهنده، می تواند حقوق عضویت آن را در شورا معلق سازد. شورا همچنین برای افزایش گفتگو و تفاهم متقابل درباره مسائل ویژه میزگرد و رویدادهای ویژه برگزار می کند. شورا تا سپتامبر ۲۰۰۸، ۶ مورد از این رویدادها از جمله بحث های سالانه درباره حقوق اشخاص دارای معلولیت و تلفیق دیدگاهی جنسیتی در کار خود و فعالیت ساز و کارهای خود ترتیب داده بود. اعضای این مجمع سه بار در سال گرد هم می آیند. تمامی ۱۹۳ عضو سازمان ملل متحد باید اجازه دهند تا به طور منظم از سوی این شورا بررسی و ارزیابی شوند. معیارهای این بررسی، منشور سازمان ملل، اعلامیه جهانی حقوق بشر و سایر معاهدات سازمان ملل متحد است. در هنگام ارزیابی، هر کشور تازه ترین گزارشش در مورد اجرای تعهدات حقوق بشری را ارائه می کند. افزون بر آن سایر کشورهای عضو می توانند سوا لاتی مطرح کنند. بعد از ارزیابی، توصیه هایی نیز ارائه می شود که البته از نظر حقوقی الزام آور نیستند. پیش از این آلمان نیز از سوی این مجمع مورد بررسی قرار گرفته است. در ماه می این شورا از جمهوری فدرال آلمان خواست تا شدیدتر علیه نژادپرستی مبارزه کند.

مأموریت ها و سازوکارها

الف) بررسی ادواری جهانی: بررسی ادواری جهانی سازوکار جدید حقوق بشر است. شورا از طریق آن به صورت ادواری اجرای تعهدات و وظایف مربوط به حقوق بشر هر یک از ۱۹۲ کشور عضو سازمان ملل را بررسی می کند. UPR سازوکاری مبتنی بر همکاری، بر اساس گفتگوی تعاملی با کشور تحت بررسی است. هدف آن تکمیل کار نهادهای معاهده، نه دوباره کاری است. به UPR باید به عنوان فرآیندی متشکل از چند مرحله طی چرخه ای ۴ ساله نگاه کرد:

- تهیه و آماده کردن اطلاعات که بررسی ها بر اساس آن ها استوار است. از جمله اطلاعات آماده شده به وسیله کشور تحت بررسی، گردآوری اطلاعات سازمان ملل که به وسیله دفتر کمیساریای عام حقوق بشر سازمان ملل تهیه شده و خلاصه ای از اطلاعات تسلیم شده به وسیله عوامل ذینفع که آن ها نیز به وسیله OHCHR تهیه می شود.
- خود بررسی، که در گروه کاری UPR متشکل از ۴۷ کشور عضو شورا انجام می شود که هر ساله در ۳ جلسه ۲ هفته ای دیدار می کنند.

• رسیدگی و تصویب سندهای نتیجه بررسی به وسیله شورا در جلسات عادی آن

• پیگیری اجرای نتایج UPR به وسیله کشورهای بررسی شده.

ب) کمیته مشورتی شورای حقوق بشر: کمیته مشورتی نهاد وابسته به شورای حقوق بشر است که جای کمیسیون فرعی ترویج و حمایت از حقوق بشر، کمیسیون حقوق بشر را گرفت و به عنوان مرکز مشاوران برای شورا، با تمرکز بیشتر بر مشورت مبتنی بر پژوهش و مطالعه به روش و شکلی مورد تقاضای شورا انجام وظیفه می کند. کمیته مشورتی از ۱۸ کارشناس تشکیل شده که به نسبتی متناسب از ۵ گروه منطقه ای سازمان ملل آفریقا، آسیا، اروپای شرقی، آمریکای لاتین، کارائیب و اروپای غربی و دیگران انتخاب می شوند. اعضا به عنوان شخصیت های مستقل برای دوره ۳ ساله خدمت می کنند و فقط یک بار دیگر می توانند انتخاب شوند. اعضای کمیته مشورتی هر سال در ۲ جلسه، در مجموع تا ۱۰ روز کاری گرد هم می آیند و می توانند با تأیید شورا جلسات ویژه دیگری تشکیل دهند.

بررسی عملکرد شورای حقوق بشر تاکنون و تطبیق آن با کمیسیون حقوق بشر

شورای حقوق بشر در ۱۸ ژوئن سال ۲۰۰۷ یک سال پس از نخستین اجلاس خود، بر سر موادی که به تأسیس نهادها، رویه ها، سازوکارها و ساختارها مربوط می شود، به توافق رسید. این مواد که به شکل قطعنامه ۵/۱ به تصویب رسید، دستور کار شورا، برنامه کار و مقررات قانونی آن را دربر می گیرد. قطعنامه ۵/۱ شیوه های عملکرد سازوکار جدید رسیدگی ادواری جهانی توسط شورا را معین کرد. همچنین مجمع عمومی در قطعنامه ۶۰/۲۵۱ خود، از شورای حقوق بشر خواست گام هایی اساسی در راستای عقلانی کردن و بهبود وظایف مأموریت های رویه های ویژه بردارد. شورای حقوق بشر برخی از مأموریت ها را حذف کرد و بعضی را تغییر داد و در نهایت مأموریت های جدیدی تعریف کرد و آیین نامه رفتاری برای متصدیان رویه های ویژه را طی قطعنامه ۵/۲ به تصویب رساند. پاراگراف ۶۰ از قطعنامه ۵/۱ و سند A/HRC/PRST/8/2 شورای حقوق بشر را می توان مبنای حقوقی انتصاب مأموریت داران کشوری و موضوعی ارزیابی کرد. همچنین به موجب قطعنامه ۱۵۰۳ شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل با عنوان تشریفات بررسی اطلاعاتیه مرتبط با حقوق بشر مصوب ۱۶ ژوئن ۲۰۰۰ درباره چگونگی رسیدگی در شورای حقوق بشر، یک گروه کاری به وسیله کمیسیون فرعی ارتقا و حمایت از حقوق بشر ایجاد شد که هدف آن بررسی اطلاعاتیه شاکیان در زمینه در زمینه نقض حقوق بشر و پاسخ حکومت ها بوده است. این امر زمینه را برای قطعنامه های بعدی شورای حقوق بشر فراهم کرد. هنگام تصویب قطعنامه فوق به دو مأموریت کشوری بلاروس و کوبا پایان داده شد و ۲ مأموریت موضوعی تازه به وجود آمد: ۱. گزارشگر ویژه درباره اشکال امروزی برده داری، علل و پیامدهای آن، ۲. کارشناس مستقل الزامات در رابطه با حقوق بشر که عبارت است از دسترسی به آب آشامیدنی و سالم سازی فاضلاب. همچنین شورا در اجلاس نهم خود به ۲ مأموریت کشوری جمهوری دموکراتیک کنگو و لیبیا پایان داد. با توجه به فهرست منتشره در وب سایت شورای حقوق بشر از اول اکتبر ۲۰۱۳ میلادی، ۳۷ مأموریت موضوعی و ۱۴ حکم مأموریت کشوری برای ۸ کشور داشته است که نشان دهنده افزایش فعالیت شورا در این سازوکار است. همچنین کمیسیون حقوق بشر، سالی یکبار تشکیل جلسه می داد که مدت آن ۶ هفته بود و به علت کوتاه بودن زمان جلسات، امکان رسیدگی به کلیه مسائل مطرح شده از سوی گزارشگران موضوعی و کشوری در طول اجلاس نبود. شورا ۳ اجلاس عادی دارد که در مجموع ۱۰ هفته به طول می انجامد. در این اجلاس شورا به بررسی گزارش های گزارشگران، کارشناسان و هیئت تحقیق، گزارش های گروه کاری، اطلاعات ارائه شده از کمیساریای عالی حقوق بشر و سایر نهادهای بین المللی حقوق بشر می پردازند و اتخاذ تصمیم می کنند. شورا همچنین می تواند در صورت ضرورت اجلاس های فوق العاده یا ویژه برگزار کند. اما کمیسیون حقوق بشر با وجود فعالیت مثبت در زمینه حمایت از حقوق بشر، به علت ضعف هایی که داشت، به ویژه سیاست زدگی و گزینشی عمل کردن، به مرور جایگاه خود را به عنوان نهادی بی طرف در افکار عمومی از دست داد؛ اتخاذ نهاد شورای حقوق بشر بیانگر آن است که سازمان ملل همان اهمیتی را که به مسائل امنیتی با ایجاد شورای امنیت و مسائل توسعه با ایجاد شورای اقتصادی، اقتصادی و همچنین فرهنگی قائل است، برای مسائل حقوق بشر با ایجاد شورای حقوق بشر قائل است.

کاهش تعداد اعضا به ۴۷ عضو، امکان تعلیق عضویت کشورهای ناقض حقوق بشر و ایجاد سازوکار بررسی دوره ای جهانی (UPR) از جمله ویژگی های شورای حقوق بشر است. این شورا در پایان نخستین سال فعالیت خود با تصویب بسته نهادسازی، ضمن تدوین دستور کار و آیین نامه اجرائی، جزئیات مربوط به نظارت بر نقض حقوق بشر در جهان را تبیین

نمود. رویه های ویژه کمیسیون حقوق بشر، از جمله تعیین گزارشگران ویژه موضوعی و کشوری در شورای حقوق بشر تداوم یافت و پس از عضویت آمریکا در این شورا، با تعیین گزارشگر ویژه برای بررسی وضعیت حقوق بشر در جمهوری اسلامی ایران، شورای حقوق بشر برای اولین بار در سال ۲۰۱۱ میلادی از رویه ویژه کشوری استفاده نمود.

علاوه بر سه نشست سالانه شورای حقوق بشر، امکان برگزاری نشست های ویژه نیز در این شورا پیش بینی گردید و با درخواست کشورهای اسلامی، طی سه سال نخست فعالیت شورای حقوق بشر نیمی از دوازده نشست ویژه آن به بررسی تجاوزات و عملیات نظامی اسرائیل در سرزمین های اشغالی اختصاص یافت. پس از ورود آمریکا به شورای حقوق بشر در سال ۲۰۰۹، جهت گیری ضد اسرائیلی این شورا تا حد زیادی تغییر کرد، هرچند تلاش آمریکا و برخی کشورهای غربی برای حذف ماده مربوط به اسرائیل از دستور کار نشست های عادی شورای حقوق بشر، در روند بازنگری بی نتیجه ماند.

بر اساس تصمیم مجمع عمومی سازمان ملل، در پنجمین سال فعالیت شورای حقوق بشر، «عملکرد» و «وضعیت» آن به ترتیب توسط شورای حقوق بشر و مجمع عمومی مورد بازنگری قرار گرفت ولی در پایان این روند ده ماهه، تغییر عمده و اساسی در شورای حقوق بشر به وجود نیامد. دولت آمریکا که در صدد تغییر معیارهای عضویت در این شورا بود، ضمن ابراز ناخرسندی از نتایج روند مذکور، به قطعنامه بازنگری شورای حقوق بشر، همچون قطعنامه تأسیس آن رای منفی داد.

عملکرد شورای حقوق بشر در رابطه با جنایات جنگی اسرائیل

حقوق بشر سازمان ملل متحد در قبال اسرائیل از سال ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۲ بالغ بر ۳۵ قطعنامه صادر کرده است. بنابر یافته ها، شورای حق بشر سازمان ملل همواره تلاش نموده مواضع سفت و محکمی در قبال اقدامات جنایت کارانه و ضد حقوق بشری اسرائیل اتخاذ نمایند. اما این وجود به علت سیاست زدگی در شورای امنیت سازمان ملل متحد که به عنوان تصمیم گیرنده اجرایی عمل می کند، این مواضع تاثیر چندانی نداشته است.

«شورای حقوق بشر» سازمان ملل متحد در جولای سال ۲۰۱۴ میلادی، با تصویب «قطعنامه» ای تصمیم گرفت تا یک «کمیسیون تحقیق بین المللی مستقل با هدف انجام تحقیقات نسبت به تمام نقض های حقوق بشردوستانه و حقوق بشر در سرزمین های اشغالی فلسطین»، به خصوص نوار غزه و در زمانه تهاجم سال ۲۰۱۴ رژیم اسرائیل به این منطقه تحت عنوان حملات «لبه حمایتی»، تشکیل بشود.

این کمیسیون در ابتدا به ریاست پرفسور «ویلیام شیبث» اداره می شد که پس از مدتی بواسطه فشارهای برخاسته از طرف اسرائیلی مجبور به استعفای از سمت خود گردید. سرانجام، پس از گذشت نزدیک به یک سال از صدور قطعنامه شورای حقوق بشر ملل متحد، کمیسیون تحقیق استقرار یافته، گزارش خود را منتشر نمود.

این گزارش بحران اصلی سال ۲۰۱۴ میلادی را، عملیات «لبه حمایتی» اسرائیل علیه «نوار غزه» می‌داند که از طریق هوا و زمین صورت پذیرفت. پیامد این حمله کشته شدن ۲۲۵۱ فلسطینی، شامل ۲۹۹ زن و ۵۵۱ کودک و مجروح شدن ۱۱۲۳۱ فلسطینی شامل ۳۵۴۰ زن و ۳۴۳۶ کودک بود. ۱۰ درصد از این مجروحان نیز مبتلا به معلولیت دائمی شدند. این در حالی است که بنابراین گزارش، بنا بر داده‌های صادر شده اما اثبات نشده از سوی طرف اسرائیلی، طرف اسرائیلی در این جنگ ۵۱ روزه متحمل از دست دادن ۶۷ سرباز و حدود ۱۶۰۰ مجروح شده است.

بنابراین گزارش نیروهای اسرائیلی به دلیل هدف قرار دان «شهروندان غیرنظامی» به خصوص ساکن در سکونت‌گاه‌های غیرنظامی و همچنین عدم رعایت اصول حقوق بشردوستانه مانند «اصل تمیز» اهداف نظامی از غیر نظامی، اصل «تناسب» و اصل «احتیاط»، در معرض اتهام ارتکاب جرائم جنگی می‌باشد. به عنوان نمونه، نیروهای اسرائیلی با حمله هوایی به ۱۵ ساختمان مسکونی موجب کشته شدن ۲۱۶ شهروند غیر نظامی شامل ۱۱۵ کودک و ۵۰ زن شدند.

در این گزارش اشاره شده است که «زمان بندی» حملات به منازل مسکونی که عمدتاً در هنگام «سحر» و یا «افطار» بوده است به گونه‌ای انتخاب شده بود که احتمال جمع شدن افراد بیشتر از یک خانواده در موقع حمله افزایش پیدا کند. این در حالی است که بنابر نظر نویسندگان این گزارش، حمله قرار دان «مستقیم» و قاصدانه یک منزل مسکونی در غیاب یک هدف نظامی معین نقض اصل «تمیز» و تشکیل دهنده جرم جنگی می‌باشد. کمیسیون تحقیق شورای حقوق بشر در گزارش خود فراوانی حمله به منازل مسکونی را نشانگر وجود یک «خط مشی» و سیاست رسمی مبنی بر هدف قرار دادن این اهداف غیر نظامی قلمداد کرده است.

گزارش کمیسیون تحقیق با اشاره به ادعای رژیم اسرائیل مبنی بر «هشدار باش» به ساکنان نوار غزه پیش از حمله به منازل مسکونی اعلام می‌دارد که این هشدار که در بیشتر مواقع مبتنی بر رویه موسوم به «پشت‌بام زدن» بوده است یک هشدار موثر محسوب نمی‌شود به خصوص آنکه در بیشتر مواقع متعاقب این هشدار که از طریق تیرباران پشت‌بام‌ها صورت می‌پذیرد، فرصت کم و ناکافی برای ترک محل حمله وجود دارد.

در بخشی از این گزارش، با اشاره به حمله زمینی ارتش اسرائیل به مناطقی از نوار غزه آمده است که کوچکی مناطق تحت حمله از یک سو و گستردگی اثر تخریبی تسلیحات استفاده شده شامل گلوله‌های تانک و فراوانی تعداد آن‌ها تا آن حد بوده است که هیچ نقطه ایمنی برای پناه گرفتن در مناطق تحت حمله وجود نداشته است و همین امر موجب شده بود که برخی از فلسطینیان علی‌رغم هشدار پیشینی خانه‌های خود را ترک نکنند چراکه هیچ نقطه امنی برای پناه گرفتن باقی نمانده بود.

تهیه‌کنندگان گزارش کمیسیون تحقیق، در بخشی از گزارش خود به اظهارات مقامات رژیم اسرائیل نیز اشاره می‌کنند که تمام ساکنان نوار غزه را یک هدف مشروع نظامی تلقی کرده و نیروهای نظامی خود را نسبت به هدف قرار دادن آن‌ها مامور کرده بودند. گزارش کمیسیون تحقیق با رد این نگرش و استدلال، عدم ترک مناطق تحت حمله توسط ساکنان نوار غزه را دلیل موجهی برای رفع تکالیف رژیم اسرائیل در رعایت حقوق بشر دوستانه ندانسته است.

این گزارش با اشاره به مواردی از استفاده از مناطق مسکونی جهت اقدام نظامی از سوی گروه های مبارز فلسطینی، علاوه بر اجتناب ناپذیر دانستن مواردی از آنها، وجود این تخلف را رافع مسئولیت اسرائیل در التزام به حقوق بین الملل ندانسته است. همچنین در اشاره به نقض های احتمالی صورت گرفته از سوی طرف فلسطینی، مهم ترین مورد مورد اشاره حفر تونل های مخفی بوده است که موجب استرس و عدم آرامش ساکنان اسرائیل شده بوده است. اعدام بدون محاکمه برخی از متهمان به جاسوسی و خبرچینی برای اسرائیل نیز از دیگر اتهامات معدود متوجه به طرف فلسطینی است که در این گزارش ذکر شده است. علاوه بر نوار غزه، بخشی از گزارش کمیسیون تحقیق شورای امنیت به نقض حقوق بشر از سوی رژیم اسرائیل در کرانه باختری اختصاص دارد. از جمله موارد مورد اشاره در این گزارش، افزایش استفاده از تیر جنگی در سرکوب تظاهرات و اعتراضات مردم فلسطین در کرانه باختری و افزایش بازرسی ها و ممنوعیت های تردد می باشد.

گزارش کمیسیون حقوق بشر، در پایان با اشاره به حاکمیت فرهنگ بی کیفی خواهان شکسته شدن این امر به خصوص از سوی طرف اسرائیلی می باشد. همچنین گزارش به عدم همکاری رژیم اسرائیل در انجام تحقیقات کمیسیون و به خصوص عدم اجازه ورود به مناطق اشغالی فلسطین بارها اشاره می نماید. همچنین طرف فلسطینی به همکاری با دیوان کیفری بین المللی در انجام فرایند ارزیابی مقدماتی توصیه شده است. این دومین کمیسیون تحقیقی است که از سوی شورای حقوق بشر سازمان ملل جهت رسیدگی به تهاجم رژیم اسرائیل به نوار غزه تأسیس شده است. پیش از این در جریان عملیات سال ۲۰۰۹ میلادی اسرائیل علیه نوار محصور غزه، کمیسیون دیگری از سوی شورای حقوق بشر به ریاست «قاضی گلدستون» تشکیل شد که گزارش نهایی آن با قاطعیت بیشتری به محکومیت اسرائیل پرداخته بود.

بحث و نتیجه گیری

مقاله حاضر اقدام به بررسی کمیسیون حقوق بشر ملل متحد و سپس سیر تحول این نهاد نموده است. کمیسیون حقوق بشر دستاوردهای قابل توجهی در راستای حمایت از حقوق انسانی مردم فلسطین به همراه داشته است و علاوه بر تحولات مثبتی که داشته است جای خود را به شورای حقوق بشر داده است تا در مسیر توسعه حقوق بشر اقدامات مهمی به عمل آید. شورای حقوق بشر اگرچه نسبت به گذشته تحول مهمی به حساب می آید، ولی در برابر نیازهای قرن حاضر نیاز به تحول و تغییرات گسترده دارد. به عنوان مثال این شورا در خصوص جنایات اقتصادی راهکاری ارائه نمی دهد و به نظر نوعی شتابزدگی در جایگزین کردن نهادی جدید محسوب می شود این امر در صورت اثبات اقتدار و صلابت یک سازمان عام جهانی را با مشکل مواجه می سازد.

پس از انحلال کمیسیون حقوق بشر و ایجاد شورای حقوق بشر، به دلیل تجربه به دست آمده تلاش شد که نهاد جدید از اختیارات کمتری برخوردار باشد. به گونه ای که نهاد جدید اجازه صدور قطعنامه و تصمیمات نداشته و فقط اختیار صدور

توصیه نامه دارد. و به حدی این محدودیت ها افزایش یافته است که بر عملکرد شورا تاثیر قابل توجهی بر جا گذاشته است.

وابستگی و قید و بندهای بسیار زیاد به نهاد والد، تا جایی که حتی کمیته برای افزایش طول مدت روزهای مطالعه و انجام و ارائه گزارش باید با تصویب و دستور شورای حقوق بشر عمل کند، بی شک در عملکرد این نهاد اثار منفی به جا گذاشته است.

به نظر می رسد اگر اختیارات بیشتری به شورا داده شود، تا حدودی بر عملکرد مثبت شورا تاثیر می گذارد و در این راستا باید اقدامات لازم انجام گیرد و اقدام به ایجاد تحولاتی عمیق در آن رقم بخورد.

منابع

۱. آقایی، بهمن، ۱۳۷۶، فرهنگ حقوق بشر، تهران، گنج دانش.
۲. امید زمانی، محسن، ۱۳۸۹، شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی وزارت امور خارجه.
۳. بیگ زاده، ابراهیم، ۱۳۸۹، حقوق سازمان های بین المللی، تهران، مجد.
۴. تقی زاده انصاری، مصطفی، ۱۳۸۷، شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد، اندیشه های حقوق خصوصی، پاییز و زمستان.
۵. ذاکریان، مهدی، ۱۳۸۱، حقوق بشر در هزاره جدید، تهران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
۶. سید فاطمی، سید محمد قاری، ۱۳۸۱، مبانی توجیهی-اخلاقی حقوق بشر معاصر، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۳۵ و ۳۶، تهران، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.
۷. شایگان، فریده، زیر نظر ممتاز، جمشید، ۱۳۸۲، تقویت همکاری های بین المللی در زمینه حقوق بشر، نشر گرایش، تهران.
۸. شریفی طراز کوهی، حسین، ۱۳۸۰، حقوق بشر نظریه ها و رویه ها، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی.
۹. شیخی، محمدباقر، ۱۳۸۴، فرهنگ حقوق بشر به مثابه بازگشت به هویت انسانی، فصلنامه فرهنگ عمومی و حقوق شهروندی.
۱۰. فراسیون، منصور، ۱۳۵۴، راهنمای سازمان ملل متحد، تهران، وزارت علوم و موسسه انتشارات فرانکلین.
۱۱. قانع، محسن، ۱۳۹۵، نهادهای نظارتی بین المللی حقوق بشر، تهران، دانشگاه علوم قضایی و خدمات اداری.
۱۲. منشور ملل متحد، ۱۹۴۵، ترجمه مرکز اطلاعات سازمان ملل در تهران، چاپ دوم ۱۳۷۷.
۱۳. مهرپور، حسین، ۱۳۷۴، حقوق بشر در اسناد بین المللی و موضع جمهوری اسلامی ایران، تهران، اطلاعات.
14. Alston, Philip, and others. (1999). The Eu And Human Rights, London, Oxford University Press.
15. Blackburne and James Busstil, Human Rights For 21 century, London, Oxford University Press.
16. Frazier, David. (2011). Evaluation The Implementation Of UPR Recommendations: A Quantitative Annalyses Of Implementation Efforts Of Nine Un Member States.